

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากในระบบกฎหมายไทยได้กำหนดให้ข้อพิพาทเกี่ยวกับการฟ้องร้องเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครอง ซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากการออกกฎ คำสั่งทางปกครองหรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร หรือที่เรียกว่า ข้อพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดทางปกครองอยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 จึงมีผลทำให้ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษสามารถใช้สิทธิทางศาลโดยอาศัยมูลคดีเดียวกันในการฟ้องร้องเรียกให้เอกชนผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินให้แก่ตนต่อศาลยุติธรรม แล้วยังมีสิทธิฟ้องร้องเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติในการควบคุมโครงการหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควรรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินให้แก่ตนต่อศาลปกครองตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้อีกด้วย

กรณีจึงมีปัญหาคือจะต้องพิจารณาว่า ในการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ศาลปกครองใช้หลักเกณฑ์ใดในการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และในการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีดังกล่าวศาลปกครองควรมีข้อพิจารณาใดบ้างที่จำเป็นต้องคำนึงถึง

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ถึงแม้ประเทศไทยจะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่รับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมและสิทธิในการฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิด เนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติแล้วก็ตาม แต่ในระบบกฎหมายไทยก็ยังไม่มีการตรา

กฎหมายว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ว่าเป็นการเฉพาะอย่างชัดเจน ศาลปกครองจึงต้องนำหลักทั่วไปตามมาตรา 438 มาตรา 443 มาตรา 444 และ มาตรา 446 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายหรือ ค่าสินไหมทดแทนในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 อันส่งผลทำให้ศาลปกครองยังไม่สามารถคุ้มครอง สิทธิของผู้เสียหายในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้อย่างเป็นธรรมในทุกกรณี เนื่องจากมี ข้อจำกัดในด้านกฎหมายทั้งในส่วนของการกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติหลายประการ และในแง่องค์ความรู้ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในบทที่ 4

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นสมควรที่จะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติม หรือนำแนวความคิดและหลักการ ที่ปรากฏจากประสบการณ์ในการพิจารณาคดีของศาลในต่างประเทศ รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นกฎหมายของไทย ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพ สังคมไทย เพื่อให้ผู้เสียหายในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้รับคุ้มครองอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะการได้รับชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนจากกรณีดังกล่าวต่อไป และมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ในส่วนที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เห็นควรมีการกำหนดรายละเอียดและแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

(ก) การพิจารณาความเป็นผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) ควรมีการทบทวนหลักการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายที่ยึดถือหลักการถูกโต้แย้งสิทธิเสียใหม่ เพราะ ในการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ในแง่ของปัจเจกบุคคล ศาลปกครองไม่ควรยึดหลักการถูกโต้แย้งสิทธิอย่างเคร่งครัด กับผู้ที่อยู่ใน บริเวณที่เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและได้รับสารพิษที่รั่วไหลหรือแพร่กระจายนั้นเข้าสู่ร่างกาย แต่ยังไม่ปรากฏความเสียหายออกมา เนื่องจากผู้นั้นได้รับการรับรองสิทธิตามหลักการในเรื่อง “สิทธิใน สิ่งแวดล้อม” ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลตามมาตรา 56 และมาตรา 79 ของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในการที่จะดำรงชีพอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ดีอย่างเป็นปกติสุข และไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกายและสุขภาพอนามัย ฉะนั้น หากมีการกระทำใดที่เป็นการ กระทำละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวแล้ว สมควรที่จะให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้เสียหายในคดีปกครองเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายและสุขภาพอนามัย อย่างชัดเจนและแน่นอนก่อน

ในแง่ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์ ในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิใน สิ่งแวดล้อมและการใช้สิทธิทางศาลเพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 4.2.1 ในบทที่ 4 ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 42 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ประชาชน สมาคม มูลนิธิ หรือกลุ่มบุคคลใดที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีสิทธิฟ้องคดีในฐานะเป็นผู้เสียหายในคดีปกครองเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เพราะถือว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ในฐานะเป็นสาธารณสมบัติของ แผ่นดิน ดังนั้น เมื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายก็ถือว่าประชาชน สมาคม มูลนิธิ หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้เสียหายและเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่อศาลปกครองได้

(ข) การกำหนดค่าบังคับในคำพิพากษาของคดีพิพาทตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) ควร แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 70 วรรคสอง โดยกำหนดให้คำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นที่ สั่งให้หน่วยงานของรัฐใช้เงินตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (3) มีผลผูกพันคู่กรณีที่จะต้องปฏิบัติตามค่าบังคับ นับตั้งแต่วันที่ให้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดี จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ หรือดลเสีย และควรแก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (3) โดยกำหนดให้คดีพิพาท ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) ที่สั่งให้หน่วยงานของรัฐเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา จะต้องชำระหนี้เงิน ตามคำพิพากษาให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ นับแต่วันที่ที่มีคำพิพากษา และหากพ้น กำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้ว หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่ชำระหนี้ตามคำพิพากษา ให้เจ้าหน้าที่ตาม คำพิพากษาสารณยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้จากสำนักงานงบประมาณ กระทรวงการคลัง เพื่อให้ผู้เสียหาย ในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้รับการคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ได้อย่างรวดเร็ว เพราะหากมีการชำระหนี้ตามคำพิพากษาล่าช้าออกไปจะทำให้สูญเสียเงินงบประมาณ ของรัฐจำนวนมากเพื่อชำระเป็นดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ทั้งนี้ เนื่องจากทรัพย์สิน ของหน่วยงานของรัฐไม่ตกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีและเงินที่ต้องสูญเสียไปกับการ ชำระดอกเบี้ยก็คือ เงินภาษีที่จัดเก็บจากประชาชนนั่นเอง

นอกจากนี้ ศาลปกครองควรใช้อำนาจตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (3) มาเป็นฐานในการกำหนด ระยะเวลาในการดำเนินการตามคำพิพากษาและกำหนดเงื่อนไขอื่นๆ เช่น การกำหนดระยะเวลาในการ ขอสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาเป็นระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความเห็นของแพทย์ ผู้ทำการรักษาหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ โดยมีจำต้องยึดหลักเกณฑ์ตามมาตรา 444 แห่งประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์

(ค) การรับฟังพยานวัตถุและการแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2534 โดยการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญ การรับฟังพยานวัตถุและพยานผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม รวมทั้งมีการจัดทำทะเบียนหรือบัญชีพยานผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ของศาลปกครอง เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านรังสีวิทยา ด้านพิษวิทยา ด้านอาชีวเวชศาสตร์ ด้านวิศวกรรมศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านนิเวศวิทยา เป็นต้น เนื่องจากในการพิจารณาพิพากษาคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ศาลจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นจากพยานผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ประกอบการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดี เพื่อให้สามารถกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนตามคำพิพากษาในคดีได้อย่างเป็นธรรมแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมากที่สุด

(ง) การดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ควรมีการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษโดยไม่ยึดติดกับขั้นตอนและกำหนดระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีปกครองทั่วไป โดยอาจมีการกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษไว้อย่างชัดเจน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 4.2.2 ในบทที่ 4 เพื่อให้การดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมีระยะเวลาไม่ยาวนานเกินไปและสามารถพิพากษาคดีได้อย่างรวดเร็ว ยังผลให้สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างประสิทธิภาพ รวดเร็วและได้รับความยุติธรรมในการพิจารณาคดี

(จ) การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาพิพากษาคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม นั้น เห็นควรที่จะให้มีการสร้างตุลาการศาลปกครองให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนควรมีการจัดแบ่งองค์คณะที่รับผิดชอบในการพิจารณาพิพากษาคดีใหม่ โดยแบ่งตามลักษณะของกลุ่มกฎหมายเฉพาะโดยไม่ยึดติดกับประเภทคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ 4.1. ในบทที่ 4

นอกจากนี้ ควรมีการจัดสัมมนาและฝึกอบรมตุลาการศาลปกครองที่รับผิดชอบในการพิจารณาพิพากษาคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจถึงหลักการ แนวความคิด ทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความรู้ทางเทคนิคด้านต่างๆ ในการตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย โดยการจัดให้มีการนำคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่เกิดขึ้นในต่างประเทศแต่ละประเภทคดีมาทำการศึกษา เพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางในการพิจารณาวินิจฉัยคดีและพัฒนาหลักกฎหมาย

ของประเทศไทยต่อไป อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และควรให้มีการจัดทำคู่มือการดำเนินคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยการรวบรวมแนวความคิด หลักการ ทฤษฎี วัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ ในการกำหนดบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละฉบับ ตลอดจนขั้นตอนและวิธีปฏิบัติของกฎหมายแต่ละฉบับ เพื่อสนับสนุนให้ตุลาการศาลปกครองสามารถพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรมที่สุด

2. ในส่วนที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เห็นควรมีการกำหนดรายละเอียดและแก้ไขเพิ่มเติมดังนี้

(ก) การรับรองสิทธิของบุคคลในการฟ้องหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 6 โดยกำหนดให้บุคคลมีสิทธิฟ้องหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ฝ่าฝืนต่อกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ เพื่อให้สอดคล้องกับการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

(ข) การกำหนดขอบเขตค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา 96 วรรคสอง โดยกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ จะต้องรับผิดชอบค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้ครอบคลุมถึงค่ารักษาพยาบาลที่รัฐต้องรับภาระจ่ายจริงในการรักษาพยาบาลผู้ได้รับความเสียหายจากกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ด้วย

3. ในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ในระยะแรก ศาลปกครองควรมีข้อที่จำต้องคำนึงถึงในการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้เสียหาย โดยการนำในสัดส่วนการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนของเอกชนผู้ก่อมลพิษตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรมมาประกอบการพิจารณาด้วยเสมอ (ถ้ามี) รวมทั้งควรมานำทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Theory) มาปรับใช้ควบคู่กับทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) แทนการใช้ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล (Causation Principle) เพื่อให้สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในระยะยาว เห็นสมควรจัดให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อออกกฎหมายว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษไว้ให้ชัดเจนแยกออกมาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่นเดียวกับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ศาลปกครองสามารถนำกฎหมายดังกล่าวมาเป็นเครื่องมือในการกำหนด

ค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้
 อย่างเป็นธรรมในทุกกรณี ทั้งยังเป็นหลักประกันได้ว่าผู้เสียหายในคดีดังกล่าวจะได้รับการคุ้มครอง
 จากศาลปกครองอย่างชัดเจนและเป็นธรรมยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ควรที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยต่อไปว่า ในการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหม
 ทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ในกรณีที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษขึ้น เนื่องมาจากมีการรั่วไหล
 หรือการแพร่กระจายของสารพิษจากโครงการหรือกิจกรรมซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโครงการ
 หรือกิจกรรมนั้น โดยมีสาเหตุประการหนึ่งมาจากการกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงาน
 ทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ควรมีรูปแบบและกระบวนการวิธีพิจารณาคดีระหว่างศาลยุติธรรม
 และศาลปกครองเป็นอย่างไรต่อไปด้วย